VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Memorandum

Arbetsgruppen för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga, tredje mötet

Tid: fredag 2.3 kl. 9–11.30
Plats: Södra Esplanaden 4, Sal 9

Vesa Vuorenkoski, statssekreterare, ordförande, SRK
Pamela Sarasmo, sekreterare, JM
~~Corinna Tammenmaa JM~~
Laila Vihersaari-Johnston, sekreterare, SRK
~~Taina Kulmala, SRK~~
~~Juha Luomala, SHM~~
Tea Hoffrén, SHM
Markku Jokinen, Finlands Dövas Förbund rf
Laura Pajunen, Finlands Dövas Förbund rf
Risto Hoikkanen, Föreningen Finlands Dövblinda rf
~~Salla Fagerström, Finlands dövhistoriska sällskap rf~~
Aarne Pirkola, Föreningen Finlands Dövblinda rf
Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf
Tolkning:
Mira Suomela, Andelslaget Via
Susanna Söderlund, Finlands Dövas Förbund rf
Karoliina Franck, Finlands Dövas Förbund rf
Päivi Masih, Andelslaget Via
Ellen Hoang, Andelslaget Via
Salla Kuusinen, Andelslaget Via
Kati Knuuttila Trilog Ab

Gäst: minister Timo Harakka

1. Mötets öppnande

Ordförande Vesa Vuorenkoski öppnade mötet kl. 9.10, konstaterade dagordningen och önskade minister Timo Harakka välkommen.

2. Minister Harakka

Det bestämdes att minister Harakka inleder med att berätta om sina tankar kring processen, varefter ordet är fritt.

Snellmaninkatu 1, Helsinki | PL 23, 00023 Valtioneuvosto | PUHELIN/TELEFON 0295 16001 (vaihde/växel) | FAKSI/FAX (09) 1602 2165 | kirjaamo@vnk.fi
Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet | registratorskontoret@vnk.fi

Minister Harakka önskade mötesdeltagarna välkomna till kommunikationsministeriet. Ministern konstaterade att han främst uttalar sig som erfarenhetsexpert. Det var han som för ett antal år sedan i Hufvudstadsbladet lyfte fram behovet av en sannings- och försoningsprocess. Ministern såg till att sannings- och försoningsprocessen togs in i det nuvarande regeringsprogrammet. Utredningen Tecknade minnen lyfte på ett förtjänstfullt sätt fram historiska oförrätter och trauman. Den var det första steget. Ministern berättade att han själv är CODA. Sannings- och försoningsprocessen är en historisk process utan direkt förebild. Den skapar en förebild för världen. Ministern ansåg att organisationernas arbete med en färdplan är mycket värdefullt. Slutresultatet av processen kan bli sekundärt: processen i sig är viktig och har egenvärde. Det är viktigt att fundera över om den diskriminerande historien leder till diskriminerande strukturer. Kan diskriminerande strukturer särskiljas från budgetkampen? De teckenspråkigas rättigheter måste beaktas. Den diskriminering som CODA-barnen upplever är för det mesta indirekt. De döva har huvudrollen i processen. De har alltid fått uppleva att andra tar över. Det får inte hända nu. En viktig fråga är hur själva processen kan göras välgörande. Oförrätterna ska tas upp i skolundervisningen och berättas för alla. Det är viktigt att alla medlemmar av statsrådet förbinder sig vid det här arbetet. Ministern påpekade att en ursäkt är lätt att kvitta så att det som hänt faller i glömska, och att det därför inte räcker med bara en ursäkt. Det behövs garantier för att oförrätterna aldrig kommer att upprepas. Gottgörelse är ett led i att rätta till oförrätterna. Ministern ansåg att de historiska oförrätterna aldrig kommer att kunna gottgöras till fullo. Men man behöver fundera över hur de kan rättas till. Vilka är de strukturer som kan införas för att i framtiden förhindra att de dövas rättigheter inte tillgodoses? En utmaning är att vår lagstiftning har svårt att hantera sensorisk funktionsnedsättning och språkliga rättigheter samtidigt. Det väsentliga är att gemenskapen efter ett statligt erkännande upplever att vi tillsammans går mot en ljusare framtid.

Ordföranden tackade ministern för hans djupa reflektioner och gav ordet till gemenskapens medlemmar.

Dessa lyfte fram följande aspekter utifrån ministerns inledningsanförande:

Det är mycket värdefullt att ministern deltar i diskussionen och det är sällan vi får ta del av en sådan expertis. Ministerns inlägg innehöll många teman som också gemenskapen betraktar som väsentliga frågor. Diskussionen behöver fortsätta. Gemenskapen vet fortfarande inte riktigt vad sannings- och försoningsprocessen egentligen betyder. Alla föreningar har ännu inte deltagit i diskussionen och sammanfattningarna på teckenspråk av utredningen Tecknade minnen är ännu inte klara.

Organisationerna har en egen intern processarbetsgrupp. CODA-organisationens representanter träffade den arbetsgruppen igår. Det finns nästan lika många CODA-barn som döva. De bär med sig upplevelsen av en delvis förlorad barndom. De har varit tvungna att bli självständiga tidigt och att verka som tolkar. I fortsättningen är de representerade i organisationernas interna arbetsgrupp. CODA-barnens ställning varierar beroende på när de har varit barn. I dag är ett av problemen att det är svårt att registrera teckenspråk som ett CODA-barns modersmål. Frågan betraktas fortfarande ur den sensoriska funktionsnedsättningens perspektiv. CODA-barnen kan också i viss mån vara vittnen. Och hur är det med de övriga grupperna såsom syskon till döva, döva med flera funktionsnedsättningar och familjer överlag?

Familjeorganisationerna har tills vidare inte varit särskilt motiverade att delta, men de måste vara med.

Det är viktigt att gemenskapen börjar tro på att samhället uppskattar de teckenspråkiga och att strukturella ändringar kommer att göras. Hur kan vi få med processen i det kommande regeringsprogrammet? Finlands Dövas Förbund har träffat medlemmar ur olika partier. De dövblinda har inte varit särskilt villiga att delta i diskussionen eftersom det hänt så förfärliga saker att man inte vill riva upp såren. Småningom har dövblinda personer trätt fram och frågat om också de kan få psykosocialt stöd. Samma utmaningar gäller finlandssvenskarna, och för dem dessutom det faktum att de varit tvungna att flytta till Sverige. Detta kunde utredas av staten, varför de finlandssvenska teckenspråkiga inte kunde stanna i Finland utan måste flytta till Sverige för att studera. På Yle Arenan finns en dokumentär som är värd att se: ”Finlandssvensk och döv – en osynlig minoritet” https://arenan.yle.fi/1-63358732. Det finns ingen utbildning för finlandssvenska teckenspråkstolkar. Av de dövblinda unga använder allt flera numera tal, men det är viktigt med en teckenspråkig identitet. De unga känner inte alltid till de historiska oförrätterna. Informationen till de teckenspråkiga är bristfällig.

Till slut framförde ministern ännu sitt tack för gemenskapens inlägg som också var tankeväckande. Till exempel upplevelserna bland de dövblinda lyfter fram hur systematiskt de ignorerats och diskriminerats och hur djupt detta sitter i strukturerna. Den som utsatts för orättvis behandling börjar betrakta det som normalt – det går inte att föreställa sig en grymmare tid och miljö. Detta kan inte nog understrykas och måste berättas för alla. Beslutsfattarna förmedlar gärna en bild av välfärdsstaten och världens lyckligaste folk, men dessa oförrätter finns där i våra strukturer. Sanningen är ett villkor för försoning. Och det är endast försoningen som kan ge sanningen och historiearbetet betydelse. Det ena kan inte existera utan det andra. I fråga om processens slutresultat måste vi kunna tolerera osäkerhet. Det kan ta flera år. Förhoppningsvis behövs ingen rättskamp i framtiden. Det handlar om prövning och resurser och man måste på något sätt kunna särskilja vad som är berättigad prövning och vad som inte är det. Språket ska respekteras. I hemmen behöver man sluta tala bara om konkreta saker . Det behövs språkundervisning så att man också kan tala om abstrakta ämnen, till exempel politik. När det gäller tolkningen är det svårt att förstå hur den kan omfattas av konkurrensutsättning och ekonomiska begränsningar. Ministern tackade gemenskapen.

Det föreslogs och bestämdes att punkt 4 på dagordningen flyttas till punkt 3 på dagordningen.

3. Alternativa modeller i sannings- och försoningsprocessen

Ordföranden önskade reflektion över diskussionen med ministern på följande möte när man hunnit fundera över frågorna. Diskussionen om vad sannings- och försoningsprocessen betyder i detta fall måste hållas vid liv. Den diskussionen behövs innan man gör förslag till vilka konkreta strukturer/modeller processen ska utgå ifrån. Först nu börjar det klarna hur komplex denna utmaning är. Förra gången kunde man av experternas utlåtanden läsa mellan raderna att de processer som varit besvikelser kanske slagits fast alltför strikt i processens början. Antingen har de inte levererat vad som utlovats, eller så har man inte nöjt sig med det man fått. Ordföranden bad alla fundera över detta och skriva ned sina tankar inför nästa möte.

Gemenskapen berättade att organisationernas interna arbetsgrupp utarbetat en preliminär text om vilken slags modell som skulle kunna fungera. Markku Jokinen sammanfattade de viktigaste punkterna. För det första handlar det om en enorm lärandeprocess. Den har två parter: gemenskapen och staten. Mellan dem behövs en kontinuerlig **dialog och lärandeprocess**. Hur kan vi säkerställa en kontinuerlig dialog med staten? Den här arbetsgruppens arbete får inte sluta här, utan kontinuiteten bör tryggas och samma tjänstemän hållas kvar. Dialog ligger i kärnan för organisationernas modell. **Psykosocialt stöd** ingår som en självständig helhet och ansvaret för det ligger hos sjukvårdsdistrikten. Det bildar en tydlig separat helhet. I diskussionen om en **kommission** kom man fram till att det finns en risk för att den skulle bli för avlägsen/främmande för människorna. Vem vill komma och berätta om sina djupaste trauman för en ansedd person som saknar kunskap om gemenskapen (auktoritet vs. tillit)? Det behövs ett organ som den här arbetsgruppen, ett politiskt forum som fungerar som styrgrupp. Därtill behövs avlönad personal och ett sekretariat som ansvarar för tolkningen och informationen och som gör förslag till åtgärder. Sekretariatet kan sedan rapportera för styrgruppen. Dessutom behövs en parlamentarisk arbetsgrupp som också får rapporter. I fråga om **välgörande** har man konstaterat att enbart psykosocialt stöd inte är tillräckligt. Sekretariatet kan ges till uppgift att följa hur välgörandet framskrider i gemenskapen. **Representativitet vs. Oberoende:** Ofta betonas oberoende och självständighet, men den här processen behöver nog vara representativ så att organisationerna inte förbigås.

Det är viktigt att sekretariatet tilldelas resurser. Det behövs mycket folk för att göra intervjuer. Kanske man också kan ordna gruppsamråd? Och hur blir det med gottgörelsen? Frågan är mycket känslig, då en del kanske får gottgörelse och andra blir utan. Det finns en risk för att traumana fördjupas. När oförrätterna rättas till behövs en lista över vad som ska åtgärdas, och staten bör förbinda sig vid åtgärderna. Som helhet behövs en modell med låg tröskel. I praktiken handlar det om en process som inkluderar flera mindre processer. Diskussionen om modellen bör fortsätta även med organisationsstyrelserna och ett möte ordnas på våren eller hösten, förhoppningsvis på våren, där gemenskapen kan delta. Man ska inte låsa sig vid något i detta skede.

Ordföranden konstaterade att det är bra att gemenskapen redan nu har en noga övervägd grund för modellen. En modell med elfenbenstorn, stela strukturer eller hierarki är säkert inte till hjälp, utan det behövs flexibilitet, öppenhet och tillgänglighet. Ordföranden önskade att deltagarna på nästa möte kan backa ett par steg och fundera över vad sannings- och försoningsprocessen betyder för gemenskapen och vilket tidsspann den ska omfatta. Finns det skäl att fundera över tidsplanen och målen? Diskussionen mår säkert bra av att ledas turvis.

Mötet konstaterade att allt detta får ta sin tid. Det kan bli tungt att ta till sig mötesspråket och lagtexterna och att följa tolkningen om man avancerar för snabbt.

4. Gemenskapens mångfald och arbetsgruppens representativitet

Ordföranden konstaterade att utgångspunkten för att inleda arbetet har varit att organisationerna representerar gemenskapen. Statsrådet ändrar vanligen inte arbetsgruppernas sammansättningar. Därmed ligger ribban högt. Det har inte funnits tid att grundligt behandla frågan om mångfald och representativitet. Det bestämdes

att frågan tas upp på nytt på nästa möte. En möjlighet är till exempel att arbetsgruppen hör CODA-organisationen som expert i något skede.

5. Promemoria från förra mötet

Alla hade inte hunnit läsa promemorian och det bestämdes att den tas upp på nytt via e-post.

6. Övriga ärenden

Ordförandens blogg var bra, men det önskades att videon på teckenspråk lyfts upp till början av bloggen. Den har nu varit svår att hitta.

Ordföranden konstaterade att han sannolikt kommer att fortsätta som ordförande tills arbetsgruppen slutfört sin uppgift, även om styrelsens sammansättning ändras.

Ordföranden önskade att mötet i fortsättningen kan samlas i ett så stort mötesrum att det går att ställa borden i cirkel eller halvcirkel. Ett smalt rektangulärt bord är besvärligt för teckenspråkiga personer eftersom det är svårt att följa andras tecknande. Belysningen måste också vara tillräckligt stark.

Ordföranden föreslog att UKM:s kanslichef inbjuds till nästa möte, så att en diskussion kan inledas också mellan de olika ministerierna. Det bestämdes att man till senare möten också kan bjuda in andra kanslichefer (kanslichefsrunda), till exempel från JM, SHM och FM. Tanken är inte att bjuda in dem för att höra dem, utan för att de ska kunna sätta sig in i ämnet.

7. Avslutande av mötet

Ordföranden avslutade mötet kl. 11.30.